

Gemeente van Christus hier in de Domkerk bijeen,

De preek als een drieluik: deze zondag – het Evangelie – het bezoek met een boek.

1.

Deze zondag

Voor je het weet is het alweer Advent! En zo gaat het nu elk jaar!

Zo begon uw predikant haar preek op eerste Adventszondag. En zij vervolgde:
Plotseling moet je gaan nadenken wat ook alweer de achtergrond is van deze inbreuk van God op het normale verloop van onze dagen en tijden.

Deze inbreuk van God.
Die woorden raak je niet meer kwijt.
God als Inbreker.

De inbreuk verhevig naarmate Advent voortschrijdt door onze winternacht.
De vierde zondag nu.
De hemel staat op scheuren.
Het is nu barsten of buigen.

Deze zondag hebben wij toch al veel te gedenken, de gevoelens liggen tegenstrijdig opgetast.
Zoals:

- Het Joodse volk sloot gisteren zijn eigen midwinterfeest, Chanoeka, af.
- In mijn Veluwse almanak lees ik dat op 24 december de vruchtenkolven van de lisdodde openbarsten. Als een scheuren van de aarde.
- Gedenkdag vandaag van de martelares Victoria van Rome, derde eeuw. Zij trouwde met een heiden, die haar aangaf omdat zij het christelijk geloven omhelsde, waarop zij gruwzaam ter dood werd gebracht. Uitgerekend zij is de patrones tegen langdurige regenval. Maar niet op 24 december zou je dan zeggen: de dag van de hemelse druppels.
- Bovenal – zondag is het, paasdag in de lange Europese winternacht. Zondag 'Dauwt, hemelen'. Na Zondag 'Verblijdt u' – de rosevingerige dageraad – nog eenmaal het diep donkere paars, het gitpaarse duister. Met tussen de vorige zondag en deze de oude en bijna vergeten Quatertemperdagen – de vier-seizoenen-dagen – van Advent.

Zondag *Rorate coeli*:

Naar Jesaja's woorden (45:8):

Dauwt, hemelen van omhoog,

dat wolkenmassa's

gerechtigheid laten stromen,-

de aarde zich opene

Over dauw gesproken. De dauw in de eerste lezing vanochtend, in Micha 5.

De rest van Jacob, de overlevenden van Israël, als dauw te midden van vele gemeenschappen.

Ook hier in Utrecht. De rest van Jacob, onder voorgangerschap van rabbijn Jacobs, aan de Springweg – als dauw over de stad, als regendruppels op het gewas.

Geheel en al van de hemel. Niets te danken aan de aarde. Dubbel vruchteloos, die aarde.

Elizabeth altijd al onvruchtbaar en intussen ook nog op jaren gekomen.

De dauw in de woestijn waarop het brood van de hemel valt, als een gestalte van de wolk in de woestijn. De zevenvoudige wolk. De wolkkolom als gids, de wolken rondom naar de vier windstreken ter bescherming, de wolk boven tegen de verzengende woestijnzon, de wolk beneden als morgendauw waarop het brood van de hemel gereed ligt als op een gedekte ontbijttafel.

Dauw van de hemel en het scheuren van diezelfde hemel. Hoe kóm ik toch daarbij, die combinatie van dauwen en scheuren? Het staat gedicht in Gezang 128: het scheuren van de hemelen op de manier van dauw die neerdaalt.

Vierde Advent.

Zo kan het niet langer doorgaan.

Nu moet God komen.

De hemelen moeten scheuren.

Scheuren, als klederen gescheurd in dagen van rouw.

De Griekse vertaling leest: openen. Zo van: wilt U alstublieft de hemel opendoen. Een beleefd verzoek onzerzijds. Té beleefd, té burgerlijk.

Nee, liturgisch: in woord, brood en wijn, muziek:

God aanlopen als een waterstroom, om met Psalm 34 te spreken.

Het firmament van Genesis 1. Het hemelsterke gewelf, de koepel van bovenaards vertrouwen.

Dat draagkrachtige gewelf over ons. De zichtbare onderkant van de onzichtbare hemelen.

De hemel – díé hemel, dat midden in de winternacht díé hemel zal opengaan.

God moet van boven komen.

Nu, in onze dagen.

De hemelen moeten gescheurd.

De hemelen van Psalm 19 die Gods wijsheid bezingen.

De hemel moet kraken als ijs van oost naar west, van noord naar zuid.

Als het schip van de Domkerk nu bijna 333 jaar geleden. Waarom wij sindsdien schuilen in het koor der kerk. Teruggeslagen tot in het uiterste oosten, tot bij het hoogaltaar als een eiland in de zondvloed, vanwege het scheuren van de hemel boven het schip der kerk.

2.

Het Evangelie

Het Evangelie van deze zondag hoort thuis op Sint Jansdag, 24 juni. Vandaag precies een halfjaar geleden (of over een halfjaar, afhankelijk van of we ertegen aankijken als pessimist of als optimist). Johannes is nu eenmaal een halfjaar ouder dan Jezus. Wat is een halfjaar op de eeuwigheid? Zo veel, dat Johannes altijd voorloper van de Messias zal blijven. Johannes kan volgens Lucas pas geboren worden wanneer de zwangerschap van Maria is vastgesteld. Johannes volgt Jezus niet, hij baant de Messias de weg. Hij bereidt de weg in de woestijn. De weg van vrede, recht op Jeruzalem aan, dwars door het woeste en lege van het open en barre veld van de geschiedenis. Een weg aangelegd. Dalen opgehoogd. Heuvels afgegraven. Kromme lopen rechtgetrokken. Je moet Händel erover horen in zijn *Messiah*.

Daarom groeit Johannes de Doper op in de woestijnen. Mogelijk was hij – bejaard als zijn ouders al waren bij zijn geboorte – vroeg wees. In de woestijnen wies hij. Levend van honing van de aarde en van sprinkhanen uit de hemel. Als een kameelharen kerel, merkt Willem Barnard op.

Voor de omgeving is de geboorte van het kind van de oude Zacharias en Elizabeth een ware verrassing. De vader was met algehele stomheid geslagen, de moeder hield zich vijf maanden compleet verborgen, volkomen afzijdig.

Diezelfde omgeving blokkeert de naam van het kind.

De omwonenden, buurtgenoten, parochianen.

De verwanten, stamgenoten, clanleden.

Natuurlijk – moet het kind naar zijn vader heten.

‘De tirannie der vanzelfsprekendheid die zich hier breed maakt’, broemt onze Barnard. ‘Gods Woord’ moet ‘vanzelfsprekend’ zijn, mag niet zelf sprekende zijn.

De Schriften botsen met de gemeente. Dat zal waar zijn.

Wee ons, wanneer we de Schriften tot meegaande teksten verklaren.

Wee ons, wanneer we in de Schriften menen te herkennen wat we diep in onszelf al gevonden hadden.

Wee ons, wanneer we de stroom van profetie van meet af aan indammen.

Johannes dus. Een scheur in de genealogie. Vraag het zijn vader.

‘Ze gebaren naar zijn vader’.

Kijk, die gebaren – reflectie op de gebaren van Zacharias zelf toen hij naar buiten kwam, na de confrontatie met de engel Gods bij het altaar. Met stomheid geslagen. Als je eenmaal in je

ongeloof toch nog iets wilt zeggen – ter verdediging, ter verontschuldiging –, dank God dat je het zwijgen wordt opgelegd.

Nu gebaren de burenen. Vreemd. Zacharias is toch niet doof. Wel stom, maar niet doof. Ach, denken de mensen, wie niet kan spreken, kan zeker ook niet horen. Doof-stom dus, die Zacharias.

Een kerk die doof is voor de Schriften, heeft niets te zeggen.

Johannes is zijn naam. Een nieuwe naam.

In de Schriften van Israël een naam aan de rand.

Jochanan: De Eeuwige is genadig.

Het woord 'gein' gaat hierin verborgen. Gein van God.

De hemelen gescheurd. God neergedaald. De verstorven baarmoeder heropend, sterker: de nimmer vruchtbaar geworden baarmoeder voor het eerst geopend, de hoogbejaarden als jongverliefde ouders.

De zwijgende priester staat op. Sprekend een profeet. Zacharias – de Eeuwige gedenkt, is zijn naam, Zacharja, ja toch, de profeet.

De lofzang van Zacharias: 'Gezegend zijt Gij, Eeuwige, Koning der wereld...'

Twee lofliederen klinken in de opmaat van Lucas' evangelie.

Dat van Maria vorige week en dat van Zacharias vanochtend.

Onder de Domklokken die zo-even luidden over de stad waren ze al hoorbaar, die twee loftuitingen: Maria en Johannes Baptist.

Vrouw en man.

Bruid en priester.

Vorige week in de Dom de vrouw als voorganger, vandaag een man.

Het *Magnificat* van Maria klinkt vanouds in de vespers, na gedane arbeid.

Het *Benedictus* van Zacharias in de laudes, op de drempel van de dag.

Maria herinnert ons aan Hanna, Zacharias aan Abraham.

In drie strofen gaat het loflied. Over David, over Abraham en over de kleine Johannes natuurlijk.

Grondtoon in de zegenspreuk: Hij heeft omgezien naar zijn volk, zijn volk bezocht.

Ook bij Maria klonk het zo: omgezien heeft Hij naar de lage staat van zijn dienstmaagd.

Verschillende werkwoorden. Omkijken – zo bij Maria. Omzien – bij Zacharias. In het laatste werkwoord klinkt het ambt van bisschop door. Zoals een bisschop omziet naar de kudde.

Zacharias roept de geschiedenis van Abraham en Sarah wakker. De Eeuwige bezoekt Sarah zoals Hij gezegd had. Aldus het boek Genesis. Haar kind: Izaäk, en het lam in de struiken. Het kind van Elizabeth: Johannes de Doper, en diens uitvergroete wijsvinger op oude altaarstukken waarmee hij het Lam van God – zie – aanwijst.

God bezoekt zijn mensenkinderen. Zo ook in Exodus: de Eeuwige bezoekt de nazaten van Abraham en Sarah, de kinderen van Israël. Hij ziet hun verdrukking. En dan ziet Hij naar hen om.

Bezoeken in ontferming. Barmhartigheid, driemaal dit woord in het Evangelie van deze zondag. Ik moet denken aan de deuren van de Domkerk die – van buiten en van binnen – de zeven werken van barmhartigheid in zeven talen verkondigen.

3.

Het bezoek

Merkt u niet iets bijzonders aan de dienst vanochtend, iets anders dan het zondags-gewone, een ongedacht feestelijk flaveur, een atmosfeer van lichte opwinding?

God komt op bezoek.

Blijf waar je bent.

Je krijgt thuis bezoek. Hier – in het hart van de Lage Landen, op de oerplek van christelijke cultuur in deze delen der aarde.

Het goede nieuws deze dag is dat de vertaling van het vroegmiddeleeuwse Christusgedicht, de *Heliand*, is verschenen. Nagenoeg twaalf eeuwen nadat een monnik zijn pen op perkament zette om de ziel van het Saksische volk te bereiken. De vertaler van dit wonderbare epos en zijn secundant zijn onder ons. [Naderhand bleek dat de vertaler van de fragmenten van de Oudsaksische *Genesis* ook in ons midden was.]

Het minder goede nieuws stond afgelopen week in het rapport *Geloven in het publieke domein* van de *Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid*. Over de indeling van ons Nederlanders naar levensbeschouwing: Christenen 25% en Ongebonden spiritueel 26%. De niet-gebonden spiritualiteit – wat die in hemelsnaam ook moge inhouden – heeft de kerk als eeuwenoud organisme ingehaald. Ach ja, 'Gewoon lekker spiritualiteit' kopt een opinieblad boven het interview met een succesrijke bladenmaker.

En gisteren in mijn ochtendblad. Weer zo'n one-liner. De reli-thrillers zijn niet aan te slepen en kerken lopen leeg. De kerk als schurk in de Da Vinci-en-wat-niet-al codes. Mijn boosaardige hart ruikt een dankbare rol: die van de kerk als sinistere schurk. Iemand moet toch die rol op zich nemen. Waarom niet de kerk? Zo moet Luther toch ook ooit gekomen zijn op zijn levensspreuk van de rechtvaardiging van de goddeloze?

God op bezoek.

Om te beginnen scheurt Hij de hoge hemelen vaneen. Krakend tot in de verre uithoeken van het heelal. Wie het breed heeft...

Maar tegen de tijd dat Hij onze aarde aandoet, na die tocht van hemelse lichtjaren ver, wanneer Hij voet aan onze grond zet, is zijn komst verstild tot milde morgendauw. '... als dauw die na de nacht omlaag daalt allerwege...', gaan we aanstonds zingen. Je merkt het bijna niet. Zo heel gewoon die druppels dauw in onze landouwen.

Uit een hemel zonder grenzen

komt Hij tastend aan het licht.

Met een naam en een gezicht.

Even weerloos als wij mensen.

De tranen in ons tranendal blijken bij nader inzien – bij het diepdonkere licht van Advent – neerslag van de vochtige dauw van de hemel.

De regendruppels in het dal van duisternis, nog deze avond zullen we de hemelse dauw erin herkennen.

God huilt met ons.
In ons.
Immanuel.

God bezoekt ons, om de tranen van de ogen te wissen. En zo iets kan niet op afstand: tranen drogen. Daarvoor moet je toenadering zoeken, nabij komen, dichtbij, op huidafstand. Zijn Woord tot vlees geworden, tot vlees en bloed van al onze dagen en nachten. De tranen gewist van het groot en onherstelbaar verdriet.

God bezoekt. Een oer-oud mythisch motief. Goden bezoeken mensen. De Edda is er vol van. Je krijgt thuis bezoek van de hemel.
Utrecht Domplein. Hier heeft God ons ooit voor de eerste maal bezocht, deze Lage Landen bij de zee. De runenstein uit het Deense Jelling buiten op het plein als gedachtenis aan dat bezoek. Loop er straks nog even langs. Sta even stil bij het werk van God aan onze wegen. Hoe de verre, vreemde God van Israël ons heeft bezocht. De Christus vervlochten met ons bloedeigen heidendom van het hoge noorden.

Hier raakte de hemelse dauw het eerst onze contreien.
Hoor nu in onze eigen taal de grote werken van God.
God op bezoek met een boek.

Het evangelie naar de beschrijving van de *Heliand* (regels 197-242), de geboorte van Johannes:

*..... De winter ging voorbij,
het jaar vorderde. Johannes aanschouwde
het levenslicht: zijn lichaam welgevormd,
zijn huid en haar; heerlijk waren zijn nageltjes,
zijn wangetjes glommen. Wijze mannen
snelden toe, hun trouwste vrienden,
vroegen zich af hoe het ooit kon gebeuren
dat twee zulke oudjes een telg werd geschonken,
een bloedeigen kind: het gebod van God
moest zijn werk hebben gedaan. Ze wisten heus
dat het kind anders niet zo knap was geweest.
Een ervaren man, met veel kennis,
woordwijs, met een geweldig verstand,
vroeg met nadruk welke naam de jongen
in deze wereld zou dragen: 'Naar zijn wezen te oordelen
en naar zijn gebaren, is hij beter dan wij.
Ik ben er heilig van overtuigd dat hij van de hemel komt,
gestuurd door God.' Terstond sprak toen
de moeder van het kind – het knaapje op haar schoot,
de pasgeborene: 'Een boodschap kwam van God,
vorig jaar, en zijn bevel was duidelijk.
Hij ried ons met klem dat het kind naar zijn wil
Johannes moest heten. Mijn hart durft daarvan
niet af te wijken, áls dat al zou kunnen.
Eigenwijs sprak een verwant van haar:
'Zo'n naam had nog niemand van onze nobele stam,*

*van ons edel geslacht. Laat ons een andere kiezen,
een nuttige naam die hem genoeg zal doen.'*
Maar wijs sprak de ander, met woorden begaafd:
*'Geen van de mannen geef ik de raad
aan het woord van God weerstand te bieden.
We vragen het de vader, ervaren zit hij daar,
wijs in zijn wijnzaal. Geen woord kan hij zeggen,
maar met boekstaven kan hij een briefje opstellen
en de naam opschrijven.'* Hij ging naast hem staan,
*legde op zijn schoot het schrijfgerei,
vroeg hem in woordtekens wijs te kerven
hoe het heten moest, het heilige kind.
Hij nam het gerei ter hand en richtte zijn hart
krachtig naar God. Hij kerfde 'Johannes',
weloverwogen, en sprak het woord ook uit.
Want terstond kreeg hij zijn stem terug
en sprak weer verstandig. De straf was verdwenen,
de harde kwellung die de heilige God,
de machtige, hem had bemeten. In gemoede wist hij nu
dat hij God zou gedenken, als Hij hem weer een dienaar zond.*

Hier eindigt de lezing van het Evangelie volgens de *Heliand*.
*In de naam niet meer van Wodan, Thor en Saxnot,
maar van de Vader, de Zoon en de heilige Geest.*

Amen.